

Тустановський Ю.Г.,
аспірант,
ДВНЗ «Університет банківської справи»

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРЕДИТНИХ СПІЛОК В УКРАЇНІ

Анотація. У статті проаналізовано структуру фінансових інститутів в Україні. Оцінено роль кредитних спілок у розвитку фінансового посередництва. Проаналізовано фінансові показники розвитку кредитних спілок. Визначено проблеми та перспективи розвитку кредитних спілок в Україні.

Ключові слова: фінансове посередництво, фінансові інститути, кредитні спілки, активи кредитних спілок, капітал кредитних спілок, зобов'язання кредитних спілок.

Постановка проблеми. Дослідження тенденцій функціонування кредитних спілок привертають тривалий період часу увагу як теоретиків, так і практиків.

Це обумовлене тим, що, як свідчить досвід країн з розвинутою економікою, кредитні спілки, які здатні задовольняти потреби населення у дрібному кредиті, значною мірою вирішують державні соціальні проблеми.

В Україні, незважаючи на історичний досвід розвитку кредитної кооперації, кредитні спілки як фінансові посередники не виконують належним чином притаманні їм функції.

Наслідком проблем реалізації фінансового посередництва кредитними спілками є як зниження темпів розвитку малого та середнього бізнесу, так і падіння добробуту загалом.

З урахуванням вищенаведеного актуальність теми дослідження не викликає сумніву.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку наукової думки тематика розвитку кредитних спілок як фінансових посередників ґрунтовно висвітлена багатьма вченими, серед яких слід відзначити таких, як Р. Коцовська, А. Осадець, О. Шелест, М. Павелко, О. Журавка, А. Васильчук, Г. Терещенко, В. Роечко, А. Боженко [1; 2; 3; 4; 5; 6].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, відаючи належне напрацюванням науковців, відзначаємо, що в умовах посткризового розвитку економіки України необхідним є доповнення проблематики проведенням емпіричних досліджень сучасних тенденцій розвитку кредитних спілок як фінансових посередників.

Мета статті полягає у дослідженні сучасних тенденцій розвитку кредитних спілок в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження тенденцій розвитку кредитних спілок в Україні проводилося за такими напрямками:

- оцінка кількості та структури фінансових інститутів в Україні;
- оцінка відношення активів фінансових інститутів до ВВП України;
- визначення ролі кредитних спілок на ринку фінансового посередництва;
- визначення ключових проблем та перспектив розвитку кредитних спілок в Україні.

На основі опрацювання статистичних даних, фінансової звітності, наукових публікацій та експертних досліджень отримані такі результати.

Розвиток фінансових інститутів в Україні відбувається різними темпами та масштабами.

Структура фінансових установ України за 2017 рік, наведена на рис. 1, свідчить про те, що за кількістю створених інститутів найбільші частки припадають саме на кредитні установи, основу яких складають кредитні спілки (їх сумарна частка за досліджуваній період складала 28% від загальної кількості).

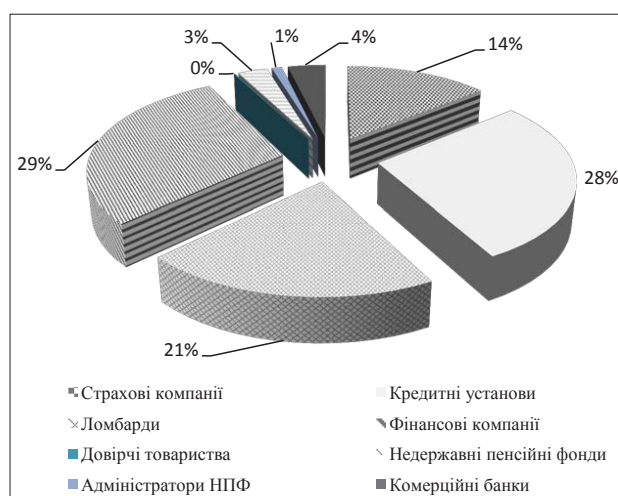

Рис. 1. Структура фінансових установ України у 2017 році [7; 8]

Водночас такий показник розвитку фінансових інститутів, як відношення їх активів до ВВП країни, по кредитних спілках залишається вкрай низьким та демонструє стійку тенденцію до зниження за весь посткризовий період (рис. 2). За 2009–2017 роки цей показник знизився із 44,54% до 7,27% (практично в 6 разів).

Зниження показника перш за все обумовлене зменшенням кількості кредитних спілок і, відповідно, розміру їх активів.

Так, станом на 1 січня 2018 року у Державному реєстрі фінансових установ налічувалися 378 кредитних спілок та 443 відокремлені підрозділи кредитних спілок. За період післякризових років (2009–2017 роки) кількість зареєстрованих кредитних спілок зменшилася практично в два рази (рис. 3).

Скорочення чисельності кредитних спілок обумовлене як об'єктивною потребою звільнитися від тих установ, які працювали непрозоро та не за кооперативними принципами, зменшуючи довіру населення до діяльності всієї вітчизняної системи кредитної кооперації, так і негативним впливом кризи 2008 року та складної політичної, економічної та соціальної ситуації наступних років у країні [1].

Загалом статистичні дані свідчать про падіння більшості показників розвитку кредитних спілок до 2011 року, певну позитивну картину у 2012–2013 роках, чергове падіння (характерне для більшості інститутів фінансового ринку) у 2014–2016 роках та певне покращення у 2017 році [7].

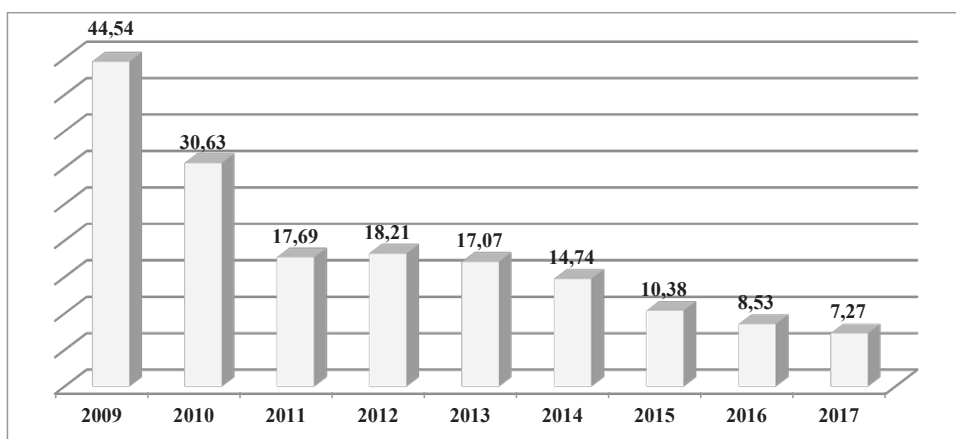

Рис. 2. Відношення активів кредитних спілок до ВВП в Україні у 2009–2017 роках, % [7]

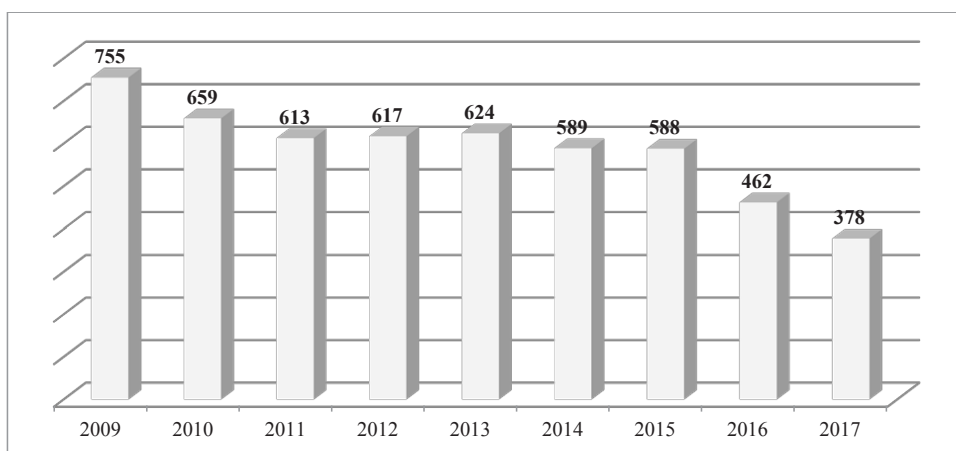

Рис. 3. Кількість зареєстрованих кредитних спілок в Україні у 2009–2017 роках [7]

Подібно до скорочення чисельності фінансових установ активи кредитних спілок зменшилися практично вдвічі (рис. 4). Лише протягом 2008–2011 років відбулося скорочення загальних активів кредитних спілок майже втричі. Аналогічна тенденція була щодо внесків членів на депозитні рахунки. Фактично система кредитних спілок лише демонструвала певну стабільність показників капіталу.

Дані дають змогу говорити і про скорочення чисельності членів кредитних спілок. На кінець 2017 року кількість членів кредитних спілок становила 564,1 тис. осіб, що на 78,8 тис. осіб (12,3%) менше, ніж на кінець 2016 року, та на 1 633,9 тис. осіб (у 3,9 рази) менше порівняно з 2009 роком (рис. 5).

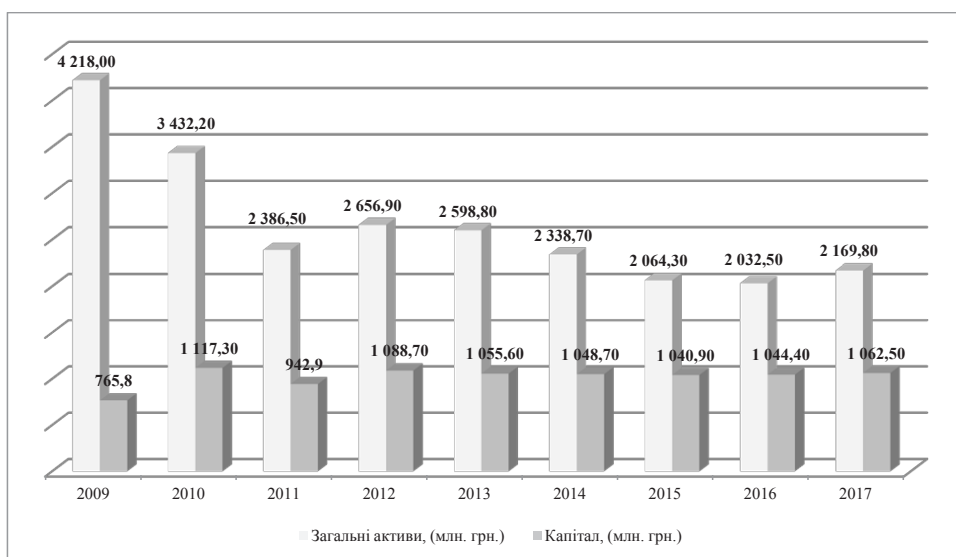

Рис. 4. Активи та капітал кредитних спілок в Україні у 2009–2017 роках [7]

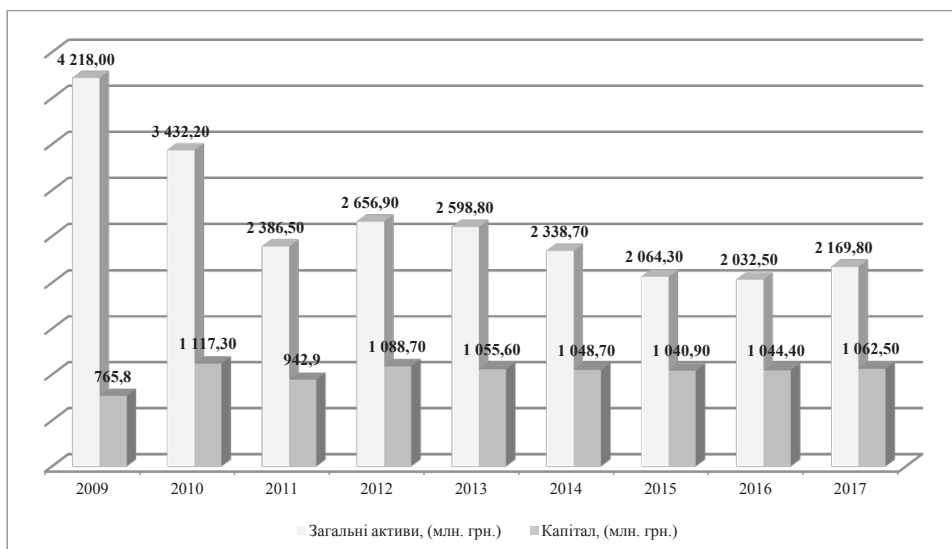

Рис. 5. Кількість членів КС (тис. осіб) в Україні у 2009–2017 роках [7]

Скорочення кількості членів кредитних спілок закономірно свідчить про зменшення учасників фінансового посередництва. Слід також додати, що за досліджуваний період за нашими розрахунками в середньому близько 1/5 членів кредитних спілок взагалі не здійснює ніяких операцій.

Водночас можна зауважити за останні два роки тенденцію до зростання середньої чисельності членів кредитних спілок. Якщо у 2009 році кількість членів кредитної спілки (в розрахунку на 1 спілку) становила 1 776,18 осіб, у 2015 році – 1 300,34 осіб, то у 2017 році цей показник склав 1 492,33. Це дає змогу зробити припущення, що на ринку залишаються найбільш фінансово стійкі установи.

Так, скорочення чисельності членів кредитних спілок певним чином відобразилося і на кількості осіб, які мають діючі кредитні та депозитні договори (рис. 6). Однак можна зауважити, що за скорочення власників депозитних рахунків у 2017 році порівняно з 2016 роком майже у два рази і кількості членів, що мають діючі кредитні договори, зросли такі показники, як обсяги внесків членів кредитних спілок на депозитні рахунки, кредити, надані членам КС, а також їх середні розміри в розрахунку на одну кредитну спілку (рис. 7, 8).

Оцінка структури доходів та витрат кредитних спілок України свідчить про те, що надання кредитів є основним джерелом

доходів (наприклад, у 2017 році доходи, отримані за процентами від кредитів, наданих членам кредитних спілок, склали 88,06% від усіх доходів). Тоді як в структурі витрат основні частки припадали на нараховані проценти за внесками (вкладами) на депозитні рахунки членів кредитної спілки (29,31%), витрати, пов'язані із залученням коштів (30,14%), витрати на нарахування заробітної плати та обов'язкових платежів (27,06%). При цьому кредити традиційно займають основну частку активів, яка водночас має певну тенденцію до зниження (за 2009–2017 роки вона коливалась від 95,26% у 2009 році до 85,28% у 2017 році) (табл. 1). Структура кредитів за видами за 2008–2015 роки не зазнала значних змін, переважають споживчі кредити (54,6% від суми кредитів у 2017 році). Причому більшість кредитів видається за середньозваженою ставкою у межах 40–50%, а переважають довгострокові кредити [7].

Розрахунки коефіцієнтів розвитку кредитних спілок в Україні у 2009–2017 роках показали таке. Хоча коефіцієнт забезпечення власними коштами, який показує фінансову стабільність інститутів, перебуває в межах норми (значення нормативу рекомендується від 0,5 до 0,1), його динаміка свідчить про те, що спостерігається чітка тенденція до збільшення частки використання власного капіталу та зменшення залучених коштів на депозитні рахунки. Скорочення частки внесків членів КС на

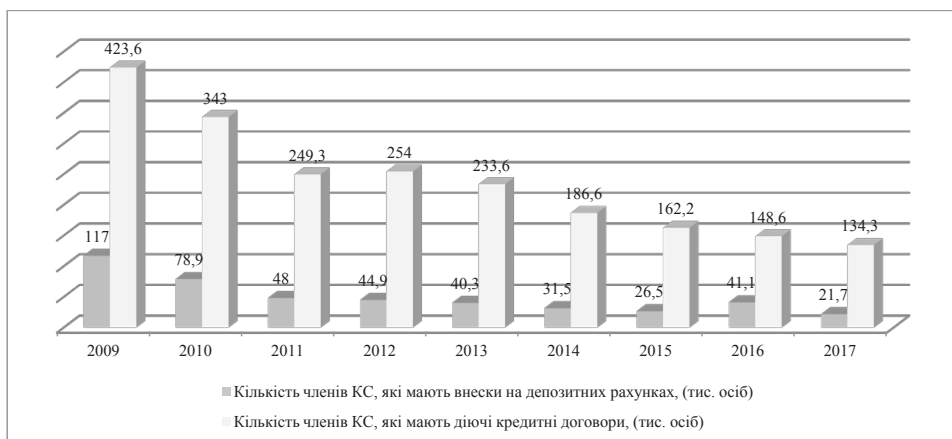

Рис. 6. Кількість членів КС, які мають внески на депозитних рахунках та діючі кредитні договори (тис. осіб) в Україні у 2009–2017 роках [7]

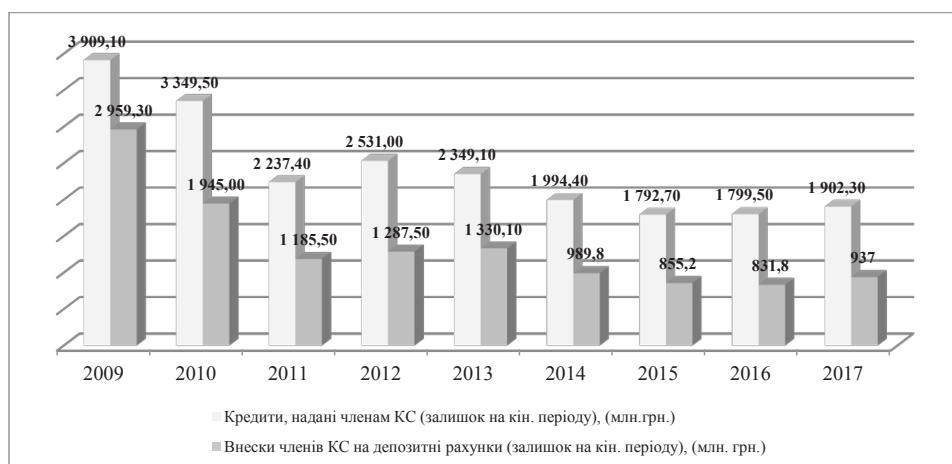

Рис. 7. Кредити та внески членів кредитних спілок на рахунки в Україні у 2009–2017 роках [7]

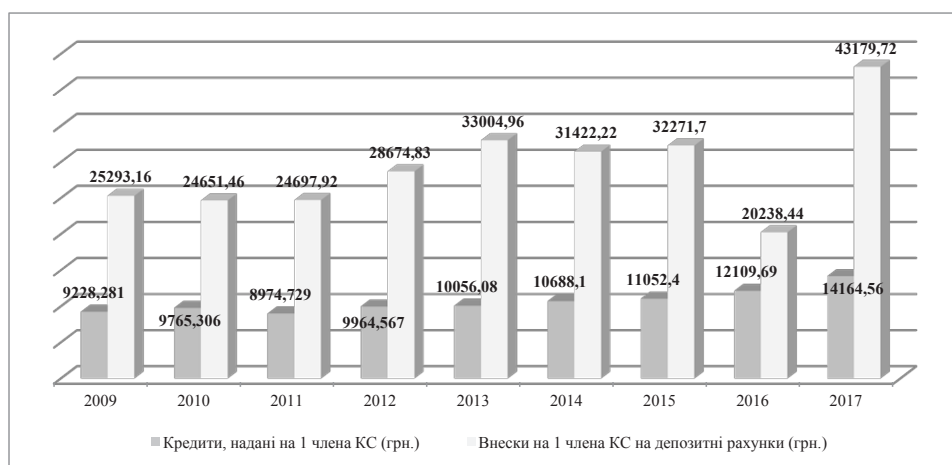

Рис. 8. Кредити та внески членів кредитних спілок на рахунки (в розрахунку на одну кредитну спілку) в Україні у 2009–2017 роках [7]

депозитні рахунки в пасивах супроводжується зростання співвідношення наданих кредитів до депозитних рахунків. Зокрема, у 2017 році обсяг кредитного портфеля перевищує обсяг залучених депозитних внесків (вкладів) у два рази [7]. Про недостатній рівень довіри до кредитних спілок свідчить і низька частка внесків членів КС на депозитні рахунки в пасивах.

Диспропорції у структурі активів та пасивів кредитних спілок ускладнюються високими обсягами безнадійної заборгованості (рис. 9) та суттєвою (понад норми) часткою в кредитному портфелі безнадійних кредитів, де переважають довготермі-

нові неповернені кредити терміном понад 12 місяців, питома вага яких становить 64,5% (223,1 млн. грн.) у 2017 році.

Висновки. Вищезазначені негативні тенденції показників розвитку кредитних спілок спричинені низкою факторів.

На думку автора, крім негативного впливу об'єктивних обставин, а саме світової фінансово-економічної кризи та політичної ситуації в Україні, що сприяло скороченню платоспроможності населення, низка проблемних аспектів у діяльності кредитних спілок обумовлена недоліками інституційного середовища їх функціонування.

Таблиця 1

Коефіцієнти розвитку кредитних спілок в Україні у 2009–2017 роках

Показник	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік
Коефіцієнт забезпечення власними коштами	0,18	0,33	0,40	0,41	0,41	0,45	0,50	0,51	0,49
Співвідношення наданих кредитів до внесків на депозитних рахунках	1,32	1,72	1,89	1,97	1,77	2,01	2,10	2,16	2,03
Частка внесків членів КС на депозитні рахунки в пасивах (%)	70,16	56,67	49,68	48,46	51,18	42,32	41,43	40,92	43,18
Частка наданих кредитів в активах (%)	95,26	90,39	85,28	86,84	88,54	87,67	95,26	90,39	85,28
Частка безнадійних кредитів у кредитному портфелі (%)	30,13	40,53	18,35	16,10	17,58	22,76	25,20	27,91	25,26

Джерело: складено за даними джерела [7]

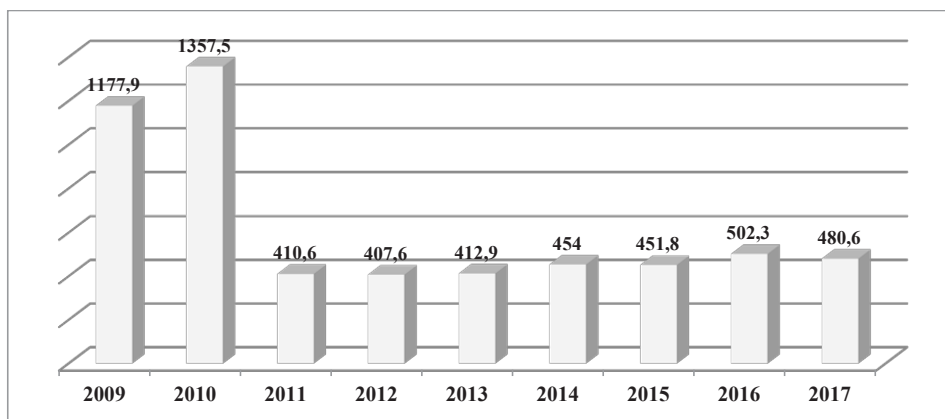

Рис. 9. Обсяги заборгованості за безнадійними кредитами кредитних спілок України у 2009–2017 роках [7]

До основних проблем, які мають місце в роботі кредитних спілок на сучасному етапі та вирішення яких здатне позитивно вплинути на розвиток таких фінансових установ в Україні, відносимо такі [1; 2; 3; 4; 5; 6].

1) Неналежний рівень державного регулювання діяльності кредитних спілок, наслідками якого є проблеми пруденційного нагляду та відсутність механізмів рефінансування кредитних спілок.

2) Відсутність інституту гарантій повернення вкладів членів кредитних спілок, який би сприяв встановленню довіри серед наявних та потенційних клієнтів цієї групи кредитних установ. Загальновідомо, що Верховна Рада України відмовилась не тільки приймати за основу законопроект «Про кредитні спілки» (де було передбачено зробити кредитні спілки учасниками Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та, як і в разі з клієнтами банків, гарантувати максимальну суму відшкодування до 200 тис. грн.), але й відправити законопроект на повторне перше читання та на доопрацювання його ініціаторами.

3) Відсутність діючої інфраструктури діагностики ризиків у діяльності кредитних спілок. Йдеться про відсутність бюро кредитних історій для формування єдиної бази позичальників, що, діагностуючи ризики потенційних позичальників, дали б можливість знизити частку прострочених і неповернених позик. На відміну від банківських структур, де серед учасників панують суто комерційні відносини, засновані на підтвердженні платоспроможності боржника, відносини всередині кредитного союзу будуються перш за все на довірі серед членів. Як правило, для видачі кредиту членом союзу надається довідка з місця роботи про рівень заробітної плати. З огляду на це приймається рішення про платоспроможність боржника. Це робить механізми діагностики ризиків стягнення боргів з членів кредитного союзу зовсім недосконалими.

4) Недостатній рівень самоорганізації членів кредитних спілок, відсутність впливових асоціацій, функціонування яких спрямоване на розробку й запровадження єдиних правил поведінки на ринку кооперативного кредитування, професійних і технологічних стандартів діяльності, піднесення іміджу й довіри до кредитних спілок.

Література:

1. Коцовська Р. Шляхи забезпечення розвитку кредитних спілок на сучасному етапі реформування фінансового сектору України. Науковий вісник НЛТУ України. 2016. Вип. 26.2. С. 70–76.
2. Коцовська Р. Основні напрями реформування української системи кредитної кооперації. Вісник Університету банківської спра-

ви НБУ. 2014. № 2. С. 187–190. URL: <http://visnuk.ubsnbu.edu.ua/article/viewFile/35151/31580>.

3. Журавка О., Васильчук А. Аналіз сучасного стані страхового ринку. Ефективна економіка. 2017. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5493>.
4. Партика П. Роль фінансових посередників на сучасному етапі розвитку фінансової системи. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream.pdf>.
5. Терещенко Г. Перспективи розвитку кредитних спілок в Україні. URL: <http://firearticles.com/kredytnyi-rynok/12-perspektivi-rozvitku-kreditnix-spilok-v-ukrayini-tereshhenko-g-m.html>.
6. Роечко В., Боженко А., Іванова А. Сучасний стан та проблеми функціонування кредитних спілок в Україні. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 10. С. 874–876.
7. Звітність Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України, за 2009–2017 роки. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <http://www.dfp.gov.ua/742.html>.
8. Звітність банків. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.nbu.gov.ua>.
9. Мозальова М. Правові проблеми функціонування кредитних спілок в Україні в умовах фінансової нестабільності. Право та інновації. 2015. № 4(12). С. 86–91.

Тустановский Ю.Г. Тенденции развития кредитных союзов в Украине

Аннотация. В статье проанализирована структура финансовых институтов в Украине. Оценена роль кредитных союзов в развитии финансового посредничества. Проанализированы финансовые показатели развития кредитных союзов. Определены проблемы и перспективы развития кредитных союзов в Украине.

Ключевые слова: финансовое посредничество, финансовые институты, кредитные союзы, активы кредитных союзов, капитал кредитных союзов, обязательства кредитных союзов.

Tustanovs'kyi Yu.G. The trends of the development of credit unions in Ukraine

Summary. The structure of financial institutions in Ukraine is analyzed in the article. The role of credit unions in the development of financial intermediation is assessed. The financial indicators of the development of credit unions are analyzed. The problems and prospects of the development of credit unions in Ukraine are determined.

Keywords: financial intermediation, financial institutions, credit unions, assets of credit unions, capital of credit unions, obligations of credit unions.